

РОЗДІЛ VIII. ХРОНІКИ / РЕЦЕНЗІЇ Й АНОТАЦІЇ

СУЧАСНА ТЕОЛІНГВІСТИКА: НОВІТНЄ ПРОЧИТАННЯ

Рецензія на монографію Н. В. Піддубної «Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світ у (аналіз дискурсивної практики XIX ст.): [передне слово, наук. ред. проф. Т. А. Космеди]. Харків : Майдан, 2019. 448 с.

Рецензована монографія має на меті «репрезентувати українську теолінгвістику, схарактеризувавши її досягнення й продемонструвавши своєрідність вербалізації релігійної картини світу в українській лінгвокультурі, поступ релігійної мовної свідомості українців, пов'язаної з текстом Біблії, дериваційний, стильовий і стилістичний потенціал бібліїзмів, характер системних зв'язків, специфіку формування фонду біблійних прецедентних одиниць, джерела проникнення бібліїзмів в українську мову, специфіку їхнього лексикографування» (с. 17).

Структура роботи зумовлена метою, логікою міркувань. У чотирьох ґрунтовних розділах монографії концептуально з'ясовано статус теорії теолінгвістики, її співвідносність з іншими рівнорядними і / чи нерівнорядними напрямками. Сучасна теолінгвістика, з одного боку, має опертям студіювання М. Булгакова, О. Лосева, П. Флоренського, вчення ісихатів, витоки паламізму, вчення Отців Церкви, а з другого боку, корелює з надзвичайно цікавими спостереженнями Карлоса Кастанеди з його аргументуванням іншої когнітивної системи (синтаксису), ніж європейський. До того ж ціннісними є відповідні узагальнення й аргументування Платона, Аристотеля та інших античних мислителів. Усе це підтверджує актуальність монографічної праці, її функційного навантаження в розбудові сучасних мовознавчих теорій та лінгвістичних учень (пор., наприклад: Загнітко А. Теорії лінгвістичних учень. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 528 с. та ін.).

Рецензованій монографії властива чітка структура, послідовність викладу змістових компонентів, що в своїй цілісності спрямовані на розкриття заявленої мети. Перший розділ «**Теолінгвістика як самостійний науковий напрям: його теоретичні засади. Історія української теолінгвістики. Лінгвофілософська категорія сакрального**» (сс. 18–85) традиційно присвячений обґрунтуванню низки теоретичних положень і понять. Так, авторка інтерпретує теолінгвістику (синоніми *релігійна лінгвістика, сакролінгвістика, теологічна лінгвістика, релігіолінгвістика, лінгвістичне релігієзнавство, православна лінгвістика* (с. 21)) як дисципліну синтетичного типу, аналізує суперечки щодо її статусу, окреслює методологічну базу, об'єкт, предмет й одиниці, характеризує етапи становлення української теолінгвістики з опертям на традицію слов'янського мовознавства (Ф. Буслаєв, Ф. Міклошич, А. Богач, А. Фрінта, Е. Кліх, С. Шетка) й напрацювання вітчизняних учених (О. Потєбня, І. Огієнко, О. Горбач, Л. Булаховський, В. Німчук, О. Гадомський та ін.), визначає специфіку *сакрального (сакруму)* в сучасній науці з актуалізацією понять 'сакралізація', 'десакралізація', 'ресакралізація'.

Авторка демонструє вміння критично осмислювати різні тлумачення поняттєвого поля терміна «теолінгвістика» й переконливо аргументує його доречність через синтез двох компонентів, «що передбачають (1) існування двох автономних галузей знань (релігії й науки про неї (релігієзнавства) та лінгвістики), і (2) можливість їхнього поєднання, що й дає змогу потрактовувати цю науку з позицій взаємодії двох окремих наук, що відповідає виробленій на сьогодні науковій традиції» (с. 22).

У другому розділі «**Ключові поняття теолінгвістики: релігійний стиль, релігійний дискурс, релігійний текст, релігійна мова, релігіолект**» (сс. 86–157) зацентровано увагу на проблемах виокремлення релігійного стилю (історія його становлення, етапи розвитку, сучасний статус, характерні ознаки, жанрова диференціація), трактування релігійного дискурсу (модифікація релігійного дискурсу та його параметризація), співвідношення релігійного тексту, релігійної мови, релігіолекту. Чи загалом доцільно говорити про релігійний стиль, чи все-таки потрібно аргументувати статус конфесійного стилю – ці та інші питання не минула Н. Піддубна у своєму студіюванні. Не зовсім переконливим є твердження, з покликанням на Н. Бабиць, про відносний політизований відтінок поняття *конфесійний стиль*, пор.: «Н. Бабиць зазначає, що «проблеми починаються з назви стилю, яких вже є довгий синонімічний ряд: конфесійний, богословський, богослужбовий, релігійний, духовний. Як видається, *конфесійний* зберігає помітно забарвлений зв'язок з сучасною боротьбою між конфесіями в Україні, *богослужбовий* має прикладний аспект, значення – від церковних обрядодій, *духовний* є неоднозначним, оскільки національна культура світська – це теж духовність народу. З огляду на це найбільш прийнятним вважаємо термін *богословський*, який чітко вказує на функцію універсальну – слова, усних чи письмових» (Бабиць Н. Д. Богословський стиль української мови у контексті стилістичної науки: зб. наук.-дидакт. пр. Чернівці: Видавн. Дім «Букрек», 2009. 216 с) (сс. 87–88). Доцільним постає простеження основних етапів розвитку аналізованого стилю.

Третій розділ «**Бібліїзм – класифікаційний підтип теонемі, його багатоаспектний статус, системні зв'язки й проблема лексикографування**» (сс. 158–263) є вельми потужним у теоретико-прикладному аспекті студіювання феномена біблійності в українській лінгвокультурі з послідовним висвітленням семи основних питань: 1) статус бібліїзму як різновиду теонемі (проблема термінологічної дефініції *бібліїзму* (типи його формально-семантичної структури, термінологічна синонімія, орфографічна варіантність); розмежування понять *бібліїзм, релігійна лексика й фразеологія*; бібліїзми в системі *теонем* інших релігійних картин світу (*коранізми, талмудизми, сутризми*); дериваційний, стильовий і стилістичний потенціал бібліїзмів; інтерпретація термінологічної паронімії (*бібліонім vs біблієонім, біблієма vs біблема*); 2) статус бібліїзму як прецедентної одиниці української

мови; 3) класифікації *фразеологічних бібліїзмів* (типи фразеологічних бібліїзмів за ступенем семантичної злютованості компонентів та частиномовною співвіднесеністю; діахронічна класифікація біблійних фразеологізмів; проблема еквівалентності / безеквівалентності фразеологічних бібліїзмів; формування їхнього інтернаціонального фонду; діахронічний аспект польової структури бібліїзмів); 4) системно-структурні зв'язки бібліїзмів; реалізація аксіологічного потенціалу; 5) епідигматика бібліїзмів (дериваційні зв'язки); 6) джерела проникнення бібліїзмів в українську мову (система запозичене – споконвічне); координати динаміки біблійної лексики й фразеології; 7) лексикографічна інтерпретація лексико-фразеологічних бібліїзмів (проблема маркування; становлення української «константної лексикографії»).

У четвертому розділі «**Вербалізація релігійного складника в дискурсі (на прикладі аспектного аналізу мовотворчості Т. Шевченка і С. Руданського)**» (сс. 264–374) на широкому контекстуальному матеріалі розглянуто роль і місце теонем у вербалізації релігійних концептів (*Бог, віра, Біблія, християнство, молитва, храм, священнослужитель* в его-текстах Тараса Шевченка; *Бог, священнослужитель* у поетичному дискурсі С. Руданського) і відтворенні релігійної свідомості в художньому, епістолярному й щоденниковому дискурсах вишуканих українських мовних особистостей.

Висновки до розділів є цілком аргументованими, висвітлюють основні положення розвідки і мають істотний теоретичний і прикладний характер для сучасного мовознавства.

Аналіз досить сміливо фактичного матеріалу мотивував формування відповідної мети, яку, авторка вважала за доцільне, повторити двічі, що можна пояснити особливою стилістикою актуалізації, оскільки в другому випадку наявна певна деталізація, уточнення. У першому випадку варто наголосити на констатації визначальної мети: «головної мети цієї праці» в передмові (с. 17), а в іншому дещо конкретизованішої: «мети цього дослідження» в 1.1. «Теолінгвістика як дисципліна синтетичного типу. Суперечки щодо її статусу, методологічна база, об'єкт, предмет й одиниці» з виокремленням 5 завдань реалізації заявленої (↔ заявлених) мети дослідження (с. 33).

До ключових понять теолінгвістики І. Піддубна зараховує релігійний дискурс. Значення дискурсу актуалізує й назва монографії. З таким твердженням можна погодитися. У цьому разі постає питання про коректність оперування терміном *релігійна картина світу* (с. 17 і далі); див. також 'об'єкт теолінгвістики' («фіксація релігійної свідомості в мовній картині світу»), 'об'єкт власне цього дослідження' («вивя феномена біблійності в українській мові, українській мовній картині світу»), 'предмет цієї наукової роботи' («фрагментах їхніх індивідуально-авторських мовних картин світу, ідіолектів та ідіостилів») (курсив наш. – А. З., Ж. К-Ч.) (с. 35)). Можливо, їх потрібно дещо диференціювати чи усталити за відповідними поняттєвими просторами.

До незаперечних ознак структурного завершення монографії належить наявність «Покажчика імен» (сс. 438–446), «Післямови» (сс. 375–378)

Сміність студіювання підтверджувана великим за обсягом матеріалом – 540 позицій списку літератури та 57 позицій ілюстративних джерел, додатки (12 сторінок), що візуалізують отримані результати в оптимальній для сприйняття формі. Цілком слушно є думка наукового редактора монографії Тетяни Космеди про своєчасність видання, його запитуваність у сучасному науково-лінгвістичному просторі: «Репрезентована монографія <..> буде цікава всім, кого приваблює мова релігії, біблійна інтертекстуальність, питання відбиття релігійної ментальності українців у їхній мовній картині світу, у просторі української мови загалом, своєрідність моделювання української релігійної концептосфери з її ядром та периферійними зонами, вектори її розвитку. Вона буде корисна не лише філологам, передусім мовознавцям, але й етнологам, етнографам, психологам і релігійним діячам» (с. 12). Безперечно, рецензована монографія знайде свого зацікавленого читача, оскільки проблематика дослідження цілком корелює із сучасною функційно-когнітивною (функційно-комунікативною, функційно-дискурсивною, когнітивно-дискурсивною) лінгвістичною парадигмою, що орієнтована на студіювання номінативно-екзистенційного простору людини. Монографія написана доступно, охоплює надзвичайно смий вимір аналізу науково-теоретичної і науково-прикладної літератури, виконана на перетині сучасних гуманітарних наук, що охоплюють духовний простір.

Анатолій Загнітко,
Жанна Краснобаєва-Чорна

КОНЦЕПЦІЯ ПОЛЬСЬКИХ ПРИЙМЕННИКІВ ТА ЇХНІХ ЕКВІВАЛЕНТІВ: ДОСВІД ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ

Рецензія на книгу: LACHUR CZESŁAW. POLSKIE PRZYIMKI WTÓRNE I JEDNOSTKI O FUNKCJI PRZYIMKOWEJ W UŻYCIU REALNYM. MATERIAŁY DO SŁOWNIKA (W ZESTAWIENIU Z JĘZYKIEM ROSYJSKIM). Tom 1: a conto – oprócz. Kępa – Opole: Wydawnictwo NOWIK Sp. j., 2019. 425 s.

У межах функційно-комунікативної лінгвістики в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. увага дослідників спрямована на функції мовних одиниць, типи міжчастиномовних переходів, закономірності граматикизації у різних мовах. Слов'янські мови в цих аспектах дають багатий і надзвичайно цікавий матеріал для дослідження, зокрема і зіставного.

Особливе місце серед праць із функційно-комунікативної лінгвістики, виконаних на матеріалі слов'янських мов, посідає цикл досліджень відомого польського лінгвіста Чеслава Ляхура, присвячений вторинним прийменникам польської мови. Рецензовані матеріали до словника вторинних прийменникових одиниць і комплексів у